

ZÁKLADNÍ OBČANSKÁ PRÁVA A POVINNOSTI V SOCIALISTICKÉM STÁTĚ *)

ОСНОВНЫЕ ПРАВА И ОБЯЗАННОСТИ РАЖДАН
В СОЦИАЛИСТИЧЕСКОМ ОБЩЕСТВЕ

DIE GRUNDBÜRGERRECHTE UND PFLICHTEN
IM SOZIALISTISCHEN STAAT

DOC. DR PAVEL PEŠKA

Velká říjnová socialistická revoluce, která zahájila epochu vlastní historie lidstva, stala se též počátkem epochy skutečného osvobození člověka. V dlouhém, složitém a obtížném procesu, v němž se s budováním socialismu a komunismu řeší skutečná svoboda a plná rovnost člověka, přísluší význačná role socialistickému právu, které napomáhá konečnému osvobození člověka celým svým hluboce demokratickým a socialistickým obsahem, zvláště pak svými ustanoveními o občanských právech a povinnostech.

Když přistupujeme k této tak vyhraněné politické thematice, nemůžeme si především neuvědomit, že otázka základních práv a povinností občanů je velmi obtížná otázka. Neboť ačkoliv jde nesporně o velké historické vymoženosti bojů pracujících, nesmírného dosahu pro každodenní život pracujícího člověka, není takové instituce, která by byla v protisocialistické literatuře a propagandě tak popírána, napadána a překrucována (samozejmě nikoliv v zájmu vyšší svobody, ale v zájmu zachování třídních privilegií), jako právě základní občanská práva. O obtížnosti otázky svědčí i to, že ani v našich řadách není vždy zcela jasná právě pro složitost své dialektiky.

Otázka je obtížná proto, že základní práva občanská nejsou pouze právním základem *aktuální* svobody pro pracující masy, ale že jsou současně i *nástrojem* skutečného osvobození a plné rovnosti člověka. Přitom pro tento proces je charakteristická složitá dialektika, spočívající v tom, že cesta ke skutečné svobodě a rovnosti, založené na překonání tříd, na zániku státu a práva, na rozdělování podle potřeb, znamená, že základní občanská práva a povinnosti v dnešní etapě vývoje jsou nástrojem nikoli zeslabování, ale upevňování diktatury proletariátu a vedoucí role komunistické strany; jsou nástrojem vytváření a upevňování socialistické společnosti a výstavby společnosti komunistické, bez níž není možno skutečně svobody a plné rovnosti dosáhnout.

*) zpracováno za spoluúčasti členů katedry státního práva.

Můj dílčí referát by bylo možno zaměřit na obvyklou otázku demokratismu základních občanských práv a povinností v socialistickém státě a jejich převahy nad právy za kapitalismu. Avšak mnohem více než o opakování nesporných, historicky prokázaných pravd, že jde o podstatně nová, vývojově vyšší práva, charakterisovaná fakticitou pro pracující masy, půjde o jiné věci. Musí jít spíše o nastínění oné složité vědecké problematiky *realisace* základních práv a povinností, jejich společenských podmínek a metod *realisace*, a to zvláště v státech přechodného období. Aniž bychom chtěli podceňovat jednak problematiku gnoseologickou, spjatou s otázkou svobody a nutnosti, jednak specifické problémy právní, půjde zejména o *politickou stránku* problematiky, která je v rozvoji občanských práv nesporně otázkou klíčovou. Nejsou takovou problematikou otázky specifických právních prostředků, jak by chtěly tvrdit některé současné hlasy v našich řadách, inklinující k jistému, řekli bychom, juristickému „fetišismu“. Přitom si tento dílčí referát klade současně za cíl vyjádřit, že i taková eminentně politická otázka může být nejen otázkou propagandistickou, ale že jsou tu možnosti, aby se postupně stala otázkou v pravém smyslu slova vědeckou, založenou na hluboké analýze a zobecnění faktů naší skutečnosti, zejména vztahů třídních. Současně chce ukázat, že jsou tu možnosti, aby jako propagandistická otázka byla zbavena svého obvyklého schematismu.

Jestliže procházíme historickými zkušenostmi a fakty vzniku a vývoje společenského a státního zřízení socialistických zemí, dojdeme nezbytně k závěru, že rozvoj základních práv občanských, prohlubování jejich materiálních záruk, stupňování jejich právní ochrany je za socialismu *společenskou zákonitostí*, a to zákonitostí objektivně určenou. Její objektivní jádro tkví v hluboce společenského převratu, který zasahuje ekonomické a třídní kořeny společnosti a dotýká se základních životních otázek prakticky každého jednotlivce. Takovýto historický převrat vyžaduje nezbytně maximální počet svých tvůrců a možnost jejich iniciativní a tvůrčí činnosti v hospodářském, politickém a kulturním životě země.

Avšak, a tu přistupujeme již k jádru otázky, tato objektivně určená zákonitost nemůže znamenat její automatické prosazení v životě společnosti. Realisace základních práv občanských je neustálým procesem, a to procesem velmi složitým a obtížným. Realisace základních občanských práv v socialistickém státě probíhá nikoli přímočaře, nikoli bez rozporů, a to i po vybudování socialistické společnosti. Tento proces nevylučuje ani určité regresy, v některých obdobích může být zanesen do soustavy občanských práv i ne jeden socialismu cizí prvek. Neprobíhá tedy podle schematu, jemuž v minulé době učila většina prací socialistické státoprávní literatury, včetně prací autora tohoto dílčího referátu.

Tato obtížnost a složitost tkví v tom, že realisace základních práv je závislá na různých objektivních činitelích, na činitelích geografických, biologických, na technickém rozvoji, rozhodujícím způsobem pak na vztazích ekonomických

a třídních. Ovšem vedle těchto faktorů objektivních velmi důležitou, třebas nikoli rozhodující roli mohou hrát i faktory subjektivní. Mohou ji hrát jak v pozitivním, tak ovšem i v negativním smyslu, jak ukázal XX. sjezd KSSS, když odhalil škodlivé následky kultu Stalinovy osobnosti, mimo jiné v oblasti občanských práv.

Bez konkrétní analýsy právě těchto činitelů, zejména bez konkrétní historické analýsy třídních podmínek, nelze překročit rámec propagandistických cílů, na něž se valná část odborné literatury zatím omezovala, a dosáhnout pozitivních vědeckých výsledků. Pochopitelně v časově velmi omezeném referátu nelze proanalýzovat celý komplex činitelů, kteří činí proces realizace základních občanských práv velmi složitým a obtížným; omezíme se proto na dvě významné objektivní podmínky (zčásti se kryjící), a to za prvé na onu okolnost, že základní práva jsou realizována v určitých složitých třídních poměrech, za druhé pak na onu okolnost, že jejich realizace probíhá v podmínkách jisté faktické nerovnosti.

Nejprve k prvnímu problému. Zvláště komplikujícím činitelem je ta okolnost, že k realizaci základních občanských práv a povinností, jejíž formulace v právním řádu je nutně abstraktní, dochází nikoli v abstraktních podmínkách, ale *v určitých konkrétních třídních vztazích*.

I když se s výstavbou socialismu mění třídní struktura společnosti a s ní vědomí mas, i když právem byly odsouzeny škodlivé závěry z teorie zostřování třídního boje v oblasti občanských práv, nelze nicméně při realizaci základních občanských práv a povinností škrtnout existenci antagonistických tříd a třídního boje v socialistických státech přechodného období. Tím méně pak lze škrtnout vůbec existenci tříd a různých sociálních vrstev sesložitými vzájemnými vztahy ve všech socialistických státech. Složitost realizace základních občanských práv je pak dána tím, že třídní boj nelze schematicky redukovat, jak se mnohdy činilo, pouze na antagonismus buržoasie a proletariátu, ale že zahrnuje na příklad i překonávání protisocialistických tendencí a vytváření nové socialistické disciplíny v různých sociálních vrstvách, a to jak v národním hospodářství, tak i v politice a kultuře. Tím zůstává i možnost využití občanských práv k jiným cílům, než byly stanoveny dělnickou třídou a její komunistickou avantgardou, a to nejen živly z řad vykořisťovatelských tříd, ale též jistými živly z řad všech sociálních vrstev, z řad maloburžoasie a nakonec i z řad dělnické třídy.

Provedení takovéto analýsy pak pochopitelně nedovoluje souhlasit s požadavkem paušálního prohlubování socialistické demokracie, paušálního rozvoje základních občanských práv, jak si to jednoduše konstruovali po XX. sjezdu na příklad různí ti zastánci integrální demokracie, ať se projeví třeba na stránkách polské literatury právnické či třeba na stránkách našeho literárního a filosofického tisku.

V souvislosti s tímto výkladem o omezování demokracie vůči protisocialistickým silám a tendencím nelze si však nepřipamatovat druhou stránku věci,

totiž, že tato omezení nikdy nesmějí vést k narušení demokracie ve vlastních řadách. To připomínal již Engels, když pravil na adresu dělnického hnutí: „Což pak my žádáme od druhých svobodu slova pro sebe jen proto, abychom je likvidovali ve vlastních řadách?“ S tohoto aspektu je třeba potírat doktrinářský postoj, který ignoruje rozpory na socialistické bási, který usiluje o jejich výlučně administrativní vyřízení, neboť takovýto postoj může vést k deformaci těch svobod, jež směřují právě k rozvíjení socialistického budování. Nelze na př. ignorovat tu skutečnost, že i v socialistické společnosti trvá existence tříd a že uvnitř tříd i mimo ně trvají různé sociální vrstvy; tím je dán dokonce objektivní podklad pro to, aby v jednotlivých otázkách praktická náplň realizovaných práv nebyla vždy beze zbytku konformní.

A nyní přejdeme k druhému problému, který rovněž činí složitým a obtížným proces realizace základních občanských práv a povinností. Je to problém plynoucí z té okolnosti, že k realizaci dochází *v podmínkách faktické nerovnosti mezi lidmi*, a to opět při abstraktní formulaci ústavy.

Vezmeme nejprve takový případ nerovnosti, který nejúžeji souvisí s kapitalistickou minulostí a nemá tedy pochopitelně stejnou aktuálnost v zemi, kde socialismus je vybudován, jako v zemi na přechodu od kapitalismu k socialismu. Je to nerovnost spočívající v tom, že příslušníci starých, v kapitalistickém řádu privilegovaných tříd a s nimi spjatých vrstev podržují řadu faktických výhod, a to i po expropriaci těchto tříd (v osobním majetku, ve vzdělání, v administrativních zkušenostech, v různých konexích a posicích v státním a hospodářském aparátu). A tu vzniká při realizaci základních občanských práv úkol čelit v rámci ústavního principu právní rovnosti vlivu těchto výhod vytvářením všech materiálních a kulturních předpokladů pro preferování pracujících mas vůbec a proletariátu zvláště. Není narušením principu rovnosti, naopak jeho posílením, jestliže se na příklad při realizaci práva na vzdělání (při výběru do škol) přihlíží též k momentům třídním. Neboť prosazování pouze formálně právní rovnosti při faktické nerovnosti se rovná privilegování těch společenských sil, které z minulosti si přinášejí určité faktické výhody.

Jiným výrazným příkladem nerovnosti, komplikujícím celý proces realizace základních občanských práv a povinností, je nerovnost z aspektu vyšší fáze komunistické společnosti, neodstranitelná ve společnosti socialistické, jak na to upozornil Marx ve své Kritice Gethajského programu. Je to ona nerovnost, související s monopolem vyšších intelektuálních a fyzických schopností jednotlivců, dále s různými sociálními podmínkami (např. s velikostí rodiny). Socialismus, který s likvidací soukromého vlastnictví sice odstraňuje hlavní nerovnost kapitalismu a zavádí rovnost ve smyslu jednotného hlediska, jímž je pracující člověk, nemůže jít za toto rovné hledisko na nerovné lidi k rovnosti faktické. Je tomu tak, protože nelze přes noc dosáhnout takového rozvoje výrobních sil, který by umožnil přímo komunistické rozdělování. Tu je nezbytné zdůraznit, že socialismus pěstuje tuto nerovnost, prohlubuje ji oproti různým nivelizačním

snahám, a to právě ve jménu jejího překonání v komunismu. Ovšem na druhé straně při takto vyhraněné formulaci je třeba respektovat potřebu určitých společenských korektivů této nerovnosti v nižší fázi komunismu, jako je přihlížení k různým sociálním momentům při stanovení daně ze mzdy, jako je instituce rodinných přídatků, jako jsou důchody nejrůznějšího druhu.

A nyní k další souvislé otázce, patřící do problematiky realizace základních občanských práv, k otázce *metod*.

Objektivně určená potřeba neustálého, prakticky účinného rozvoje základních práv občanských, jakož i složitost jejich realizace stavějí do popředí otázku metod, jichž se při realizaci základních občanských práv a povinností používá, tedy otázku, jíž byla dosud v literatuře vědecké i propagandistické věnována minimální a velmi částečná pozornost. Přitom rozhodně nemůže jít o otázku akademickou, ale jde o závažnou otázku politickou, neboť nikoli pouze ústavní deklarace, ale zejména metody provádění ústavy v činnosti zastupitelských sborů, administrativních orgánů, soudů a prokuratury i v činnosti dobrovolných organizací pracujících určují praktickou tvářnost základních občanských práv v každodenním životě pracujících mas. Nesmíme zapomenout, že každý poklesek v tomto ohledu se citlivě odráží na vztahu občana k jeho státu.

Metody zprostředkující reálnost základních občanských práv v socialistickém státě, tak jak vyplývají z podstaty socialistického státu a z jeho funkcí, odlišují se od metod kapitalistických států. Liší se zejména tím, že jejich podstata tkví v široké, za kapitalismu nepředstavitelné účasti pracujících mas na řízení státu, neustále podněcované a usměřňované marxisticko-leninskou stranou i masovými organizacemi pracujících.

Nemůžeme-li analyzovat jednotlivé metody, uvedeme alespoň na příkladech námi ne vždy dosti docenovanou protikladnost metod, jimiž jsou realizována občanská práva v socialistickém státě a ve státě kapitalistickém a jejich podmíněnost společenským řádem. Vezmeme příklad tradičního politického práva shromažďovacího, jehož realizace za socialismu je v protisocialistické literatuře falšována a pokrucována a v naší literatuře a veřejném životě ne zcela dostačujícím způsobem honorována. Tak jestliže vezmeme § 24 ústavy i zákon č. 68/1951Sb. i prováděcí vyhlášky a pak i samu praxi našich státních orgánů, vidíme širokou, za kapitalismu neuskutečnitelnou volnost při regulování shromažďovací svobody, kladoucí v podstatě jen meze dané trestními zákony k ochraně společenského a státního zřízení. Ani stopa po zdánlivě nevinných, ve skutečnosti však rozhodujících policejních administrativních opatřeních, která v buržoasních státech zvrací svobodu v její pravý opak. Naopak charakteristickou je likvidace povolovacího systému a dokonce převážné prolomení povinnosti ohlašovací. Tak na př. každá složka dobrovolných organizací i spolků má právo realizovat shromažďovací svobodu bez jakékoliv ingerence státu. Zde skutečný demokratismus metod realizace spočívá zejména v plném opření o širokou iniciativu a tvůrčí činnost statisíců pracujících a o jejich dobrovolné

organisace. Tedy na jedné straně metody, podmíněné existencí diktatury proletariátu, založené na státních a společenských organizacích pracujících, na druhé straně metody plynoucí ze zásadního protikladu pracujících mas a byrokratického státu. Anebo vezměme k ilustraci metod realizaci jiného politického práva, tiskové svobody, všeobecně známý příklad se zastavením časopisu „Po prostu“ v lidovém Polsku. Případ, který by v kapitalistických státech byl poměrně nesložitou administrativní záležitostí, byl předmětem jednání nejvyšších stranických orgánů, řady diskusí s členy redakce, široké vysvětlovací kampaně, což ovšem nebylo na překážku, aby se různým živlům, které se ohánějí marxistickými frázemi, nezdál tento postup málo demokratickým.

Při správném zdůrazňování principiální převahy demokratických metod realizace základních občanských práv v socialistickém státu nad byrokratickými metodami v státech kapitalistických, nelze však opět nevidět, že složitost podmínek, v nichž se realizují základní práva občanská v socialistickém státě, činí složitou i otázku metod. Metody, jimiž se realizují základní občanská práva v socialistickém státě a jejich vzájemný poměr (na př. intenzita uplatnění potlačovacího prvku) není dána jednou provždy, paušálně pro každou situaci, ale závisí na objektivních činitelích, zejména závisí na poměru sil v třídním boji, na ostroti a formách tohoto boje a pochopitelně nemalou měrou i na mezinárodních podmínkách. Povšechné se dá říci, že stále rostoucí převahu socialistických sil v zemích socialismu i ve světovém měřítku umožňuje postupně zdůraznit mírnou, výchovnou stránku při realizaci základních občanských práv na úkor potlačovací, aniž by se ovšem potlačovací stránka, vzhledem k pokusům imperialistických sil zasahovat do vnitřního vývoje socialistických zemí, mohla hodit přes palubu.

Nezbytnost určitých metod pro určité objektivní podmínky nemůže však a priori vyloučit různé subjektivistické momenty při realizaci základních práv, které se mohou projevit na jedné straně v prosazování liberálních metod vůči protisocialistickým vrstvám a tendencím (socialismus nemůže být liberalismem), anebo které se na druhé straně mohou projevovat uplatňováním byrokratického, vrchnostenského postoje některých pracovníků státního a hospodářského aparátu vůči iniciativě a tvůrčí činnosti pracujících. Tedy místo toho, aby byly diferencovány metody podle objektivní třídní situace a vzhledem k různým sociálním vrstvám a individualitě jedinců, subjektivistické, v podstatě idealistické řešení.

Otázku realizace základních občanských práv a povinností a zvláště otázku jejich metod je třeba tím hlouběji analyzovat, čím více se v poslední době vynořila v socialistických zemích řada názorů na základní občanská práva s různými tendencemi k revisi základních pouček marxismu — leninismu. Chceme-li hledat společné východisko takových názorů, dojdeme zejména k nadtřídní koncepci základních občanských práv a s tím související kontraposici

základních občanských práv k diktatuře proletariátu a k vedoucí roli marx-leninské strany. Jsou to všechno v podstatě názory, jimiž lze odpovědět, že základní občanská práva tu nejsou proto, aby manifestovala abstraktní svobodu a rovnost, ale aby napomáhala aktivní účasti pracujících mas v hospodářském, politickém a kulturním životě ve směru socialistického a komunistického budování a tím aby se vytvářely podmínky pro skutečnou svobodu, skutečnou rovnost.

Jedním takovým specifickým vyjádřením revisionistických tendencí v oblasti občanských práv (zde jsme poučeni z některých diskusí v polském tisku) je na př. snaha stavět proti sobě na jedné straně široká sociálně ekonomická práva pracujících a na druhé straně práva politická a ignorovat jejich vzájemnou společenskou podmíněnost, při čemž současně liberálním pojetím politických práv se vlastně zeslabuje úloha diktatury proletariátu při zajišťování podceňovaných sociálně ekonomických práv. Obdobnou tendenci pak ve skutečnosti sleduje pokus konstruovat rozpor mezi právy a povinnostmi v socialistickém státě a opět nevidět jejich souvztažnost.

Velmi závažné a socialismu odporující jsou pak názory s tendencí zaostřit interpretaci základních občanských práv a povinností výlučně proti státnímu a stranickému aparátu a vůdčím ústavním činitelům. Názory a návyky vzniklé mezi pracujícími jako důsledek ekonomického vykořisťování a politického útlaču v minulých režimech se přenášejí do socialistické společnosti, kde již neměly být odrazem objektivních poměrů. Takovéto stanovisko vůči státu, na první pohled velmi demokratické, posiluje revisionistické tendence a v praxi se projevuje negativně jako pokus o zeslabení diktatury proletariátu a vedoucí role marxisticko-leninské strany. Při tom pokusy přičítat nedostatky při budování socialismu a různé byrokratické prohřešky při realizaci občanských práv a povinností výhradně státnímu a stranickému aparátu a vůdčím ústavním činitelům prozrazují při nejmenším ne zcela postačující pochopení podstaty socialistického státu, nutně založeného na širokých masách lidu a na jeho statisících představitelů v zastupitelských sborech i dobrovolných organizacích, jejichž prostřednictvím se denně reprodukuje a chrání praktická svoboda občanů.

Ideologický boj proti těmto revisionistickým tendencím v oblasti základních občanských práv a povinností, boj vedený nedogmaticky, s hlubokou znalostí faktů, je zvláště po zkušenostech z maďarských událostí i z vývoje v Polsku a nakonec i po našich vlastních zkušenostech, pokud jde o projevy určité části inteligence v době po XX. sjezdu KSSS, úkolem jistě ne druhořadým.

*

Závěrem je nutno zdůraznit, že objektivně určená společenská zákonitost rozvoje základních občanských práv, již byl dán prakticky po prvé v historii lidstva průchod Velkou říjnovou socialistickou revolucí, přes svou velkou

složitost a obtížnost jejího prosazení, přes odpor sil staré společnosti a přes nedostatky v našich řadách, dochází stále širšího uplatnění v životě socialistických zemí.

Dnes nikdo nepopře, že zejména od XX. sjezdu KSSS otázka občanských práv a s nimi občanských povinností je středem pozornosti stran i státních orgánů ve všech socialistických zemích. Velký význam v tomto procesu u nás přísluší celostátní konferenci KSČ a dalekosáhlým opatřením, jimiž se provádějí její směrnice, mezi nimiž své závažné místo zaujímají též zvláštní prostředky zvyšující právní ochranu základních práv občanských (upevnění prokurátorského dozoru, nový trestní řád). Dále všenárodní diskuse k dopisu ÚV KSČ a zejména návrhy na zlepšování řízení průmyslu jsou rovněž významným příkladem nejširšího uskutečňování občanských práv, nemyslitelného za kapitalistického řádu.

V úkolu dalšího rozvíjení občanských práv a povinností, prohlubování jejich materiálních záruk, zvyšování jejich právní ochrany (a to vždy v těsné závislosti na ekonomických a třídních podmínkách a za plného uplatnění vedoucí role strany) právem vidíme jednu z nezbytných podmínek pro plnění velkých úkolů v dovršení socialistické výstavby. Tato cesta je současně jedinou cestou k perspektivám komunistické společnosti, společnosti se skutečnou svobodou a s plnou rovností člověka.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматривается главным образом проблематика реализации основных гражданских прав и обязанностей, их общественных условий и методов реализации, а именно, главным образом в государствах переходного периода.

Несмотря на то, что развитие основных гражданских прав, углубление их материальных гарантий и усиление их правовой охраны является при социализме общественной закономерностью, их реализация является все-таки сложным и затруднительным процессом. Процесс этот протекает не без противоречий и не исключает даже агрессивных нападений. Как показал XX съезд КПСС, дело зависит не от одних только объективных факторов, но и от факторов субъективных.

В статье затем рассматриваются некоторые объективные факторы, осложняющие процесс реализации гражданских прав и обязанностей. Таким фактором прежде всего является то обстоятельство, что реализация основных гражданских прав происходит в определенных конкретных классовых отношениях, которые невозможно свести только к антагонизму между буржуазией и пролетариатом, которые обнимают также преодоление разных антисоциалистических тенденций в разных социальных слоях. Поэтому никак нельзя согласиться с требованием паушального углубления гражданских прав. Однако ограничение демократии в отношении антисоциалистических сил никогда не должно приводить к нарушению демократии в собственных рядах.

Другим таким осложняющим фактором является то обстоятельство, что реализация гражданских прав происходит в условиях фактического неравенства между людьми. Настаивать только на формально-правовом равенстве, при фактическом неравенстве, значит ставить в привилегированное положение общественные силы, унаследовавшие из прошлого определенные фактические выгоды. При этом в период социализма неустранимо то неравенство, которое связано с монополией высших интеллектуальных и физических способностей отдельных лиц, с разными социальными условиями (напр. при семьях с большим количеством членов). Социализм культивирует это неравенство в противовес нивелирующим стремлениям, а именно во имя его преодоления в коммунизме, и, с другой стороны, исправляет его до известной степени разными социальными доходами.

Далее в статье показывается противоположность методов реализации гражданских прав при капитализме и методов в социалистическом государстве, основанных на широком участии трудящихся в управлении государством. Необходимость определенных методов для известных объективных условий не может априори исключить разные субъективистические моменты, например, такие, как, настаивание на либеральных методах в отношении антисоциалистических слоев и тенденций и начальственное отношение к трудящимся.

Наконец в статье дается надлежащий отпор некоторым ревизионистическим взглядам и тенденциям в области гражданских прав, например, стремлению противопоставлять друг другу социальные и политические права, права и обязанности граждан или права граждан и государственный аппарат.

В заключительной части статья показывает, что закономерность развития гражданских прав — несмотря на сложность и затруднительность ее отстаивания, несмотря на сопротивление сил старого общества и несмотря на недостатки в собственных рядах — находит все более широкое применение, как это доказывает в последнее время развитие после XX съезда КПСС и после общегосударственной конференции КПЧ 1956 года.

RÉSUMÉ

Der Artikel ist besonders der wissenschaftlichen Problematik der Realisation der Grundbürgerrechte und Pflichten, ihren gesellschaftlichen Bedingungen und den Methoden der Realisation und zwar besonders in den Staaten der Uebergangsperiode gewidmet.

Trotzdem die Entwicklung der Grundbürgerrechte die Vertiefung ihrer materiellen Bürgen und die Steigerung ihres Rechtsschutzes im Sozialismus eine objektiv bestimmte, gesellschaftliche Gesetzmäßigkeit ist, ist ihre Realisation ein komplizierter und schwieriger Prozess. Dieser Prozess verläuft nicht ohne Gegensätze und schliesst einen bestimmten Regress nicht aus. Er ist nicht nur von objektiven, sondern wie der XX. Parteitag der KPdSU gezeigt hat, auch von subjektiven Faktoren abhängig.

Der Artikel beschäftigt sich mit einigen objektiven Faktoren, welche den Prozess der Realisation der Bürgerrechte und Pflichten komplizieren. Es ist in erster Linie der Umstand, dass die Realisation der Grundbürgerrechte unter bestimmten konkreten Klassenverhältnissen verläuft, die man nicht nur

auf den Antagonismus zwischen Bourgeoisie und Proletariat reduzieren kann, da sie auch die Überwindung verschiedener antisozialistischer Tendenzen in verschiedenen sozialen Schichten in sich einschliesst. Darum können wir mit der Forderung einer pauschalen Erweiterung der Grundbürgerrechte nicht einverstanden sein. Die Einschränkung der Demokratie gegenüber den antisozialistischen Kräften, darf aber nie zu einer Störung der Demokratie in den eigenen Reihen führen.

Ein weiterer komplizierender Faktor ist dann der Umstand, dass die Realisation der Bürgerrechte in Verhältnissen der tatsächlichen Ungleichheit zwischen den Menschen verläuft. Die Durchsetzung der nur formellen Rechtsgleichheit bei wirklicher Ungleichheit steht einer Privilegierung der gesellschaftlichen Kräfte gleich, welche sich aus der Vergangenheit bestimmte tatsächliche Errungenschaften mitgebracht haben. Dabei kann im Sozialismus die Ungleichheit, die mit dem Monopol der höheren intellektuellen und physischen Fähigkeiten von Einzelpersonen aus verschiedenen sozialen Verhältnissen (z. B. mit der Grösse der Familie) zusammenhängen, nicht beseitigt werden. Diese Ungleichheit wird im Sozialismus im Namen ihrer Überwindung im Kommunismus gegen die Nivelationsbestrebungen gezüchtet, auf der anderen Seite wird sie in gewissem Masse durch verschiedene soziale Einkünfte korrigiert.

Weiter wird im Artikel der Gegensatz zwischen den Methoden der Realisation der Bürgerrechte im Kapitalismus und in den sozialistischen Staaten, welche auf einer breiten Teilnahme der Arbeitenden an der Staatsverwaltung angelegt sind, gezeigt. Die Unentbehrlichkeit gewisser Methoden für unsere objektiven Verhältnisse kann a priori verschiedene subjektive Momente, wie z. B. die Durchsetzung liberaler Methoden gegenüber den antisozialistischen Schichten und die Tendenzen und obrigkeitliche Haltung gegenüber den Arbeitenden, nicht ausschalten. Endlich befasst sich der Artikel mit einigen revisionistischen Ansichten und Tendenzen auf dem Gebiet der Bürgerrechte; es ist zum Beispiel die Bestrebung, die sozialen und politischen Rechte, die Rechte und Pflichten der Staatsbürger oder die Rechte der Staatsbürger und des Staatsapparates gegenüberzustellen.

In der Schlussfolgerung zeigt der Autor, dass die Gesetzlichkeit der Entwicklung der Bürgerrechte trotz der Schwierigkeiten, die mit ihrer Durchsetzung verbunden sind, trotz des Widerstandes der Kräfte der alten Gesellschaft und trotz der Mängel in den eigenen Reihen zur immer breiteren Geltung kommt, wie es auch in der letzten Zeit die Entwicklung nach dem XX. Parteitag der KPdSU und der Konferenz der KSC im Jahre 1956 gezeigt hat.